

رپون كړنه وده پالاو ته كړدن پاشان په روه رده و فير كړدن

وه پيوستى مسلمانان بو ئه و دوه كاره

فضيلة الشيخ: محمد ناصر الدين الألباني

وه كبراني: م/عبدالوالي عبدالرحيم القرنجي

هه موو تاكه كانى كومه لگا له گه ل جياوازی
ئاستى روشن بيريان هه ميشه ده پرسن له
كوپو كو بوونه وه گشتى و تاييه تيه كاندا له و
هو كاره ي كه موسلمانانى به ره و ئه و حاله ته
خراپه و باره پر زه بوون و ناهه موارو و ئه و
په نهانه ي كه به هو يه وه به ره و نزم ترين و
ناهه موار ترين جيگه ي زه ليلى و ژير
ده سته ي بردن .

هاوكاتى ئه م پرسيارانه به هه مان شيوه
ده پرسين و داواى چاره سه رو دهرمانى ئه م
حاله ته ده كه ين هه تا به هو يه وه بتوانين
خومان پزگار بكه ين له و سه ختى و
ناخوشيانه .

ئوسا بيرو بوچونه كان جيا جيا دهن و
هه ريه كي ك ديت له پرؤگرام و شيوازو ريگه
چاره يه ك كه به گونجاوى ده زانن بو

//

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على
نبينا محمد وعلى آله وصحبه أجمعين، وبعد:
له پاشاندا: .

ئيمه ئه مړو... هه روه كو هه موو لايه ك ده زانن
له رؤزگار ي ك داي ن كه موسلمانان
گه يشتونه ته ئاستي ك كه ئه و نده خراپه
هيج كاتي ك موسلمانانى خاوه ن باوه ر به
خواو پيغه مبه ره كه ي لا ناگونجى له وه
خراپتر بينرى، له بهر ئه م هو يه وه هه روه ها
وه ك بيدار بوونه وه يه ك و هه ست كړدن ي
هه ريه ك له ئيمه و مانان به رامبه ر ئه و
زه ليلى و نارچه تيه ي كه بالى كي شواوه
به سه ر كو مالگا موسلمانانه كاندا به وپه ر ي
داخو په ژاره وه ..

فريودان له گهّل ٿه وهى كه ده زانن ٿه و كاره
 حرامه هروهك له فرموده كهى
 پيغه مبهردا اا هاتوه: (إذا تباعتم
 بالعينة). (العينة) هروهك له كتيبه كانى
 فيقهدا باس كراوه بریتی يه: له جوریک
 كپین و فروشتن كه فرموده كهى پيغه مبهردا
 اا به كپین و فروشتنیكى حرامى له قه له م
 داوه، سه ره راى ٿه مه هندیك له زانایان
 بوچونیان وایه چ جای خه لکی عه وامو
 نه شاره زا كه ٿه موعامه له یه شهرعى یه و
 دروسته.

شیوازی كپین و فروشتنه كه یش ٿا به م
 شیوه یه یه: كپیار هه لده سیټ به كپینی
 كه لو په لیكى پیویست ٿیمه وای داده نیین
 كه سه یاره یه كه، سه یاره كه ده كپیټ به
 بریک پاره به شیوه ی قیست بو ماوه یه كى
 دیارى كراو، دواى ماوه یه كى كاتى كابرای
 كپیار دیت و سه یاره كه ده فروشیته وه به
 فروشیاری یه كه م كه سه یاره كه ی لی كپیووه
 به نرخیکى كه متر له و نرخى كه یه كه مجار
 سه یاره كه ی پی كپیووه، به لام به و
 مه رجه ی فروشیاری یه كه م كه ده بیټه كپیار
 ٿه م جاره پاره كه ی به نه قد بداتى شیوه ی
 معامه لاته كه نزیكتر ده كه یه وه و ده لیین:

چاره سهر كردنى ٿه و كیشیه ی كه باس مان
 كرد.

به لام من وای ده زانن ٿه م كیشیه به
 ته واوه تی پيغه مبهردى خوا اا باسى
 كردووه و له هندیك له فرموده كانیدا له و
 باره یه وه دواوه، وه چاره سه رى
 گونجاویشی بو دیارى كردووه هروهك له م
 فرموده یه دا ده فرمیت:

(إذا تباعتم بالعينة، وأخذتم أذناب البقر،
 ورضيتم بالزرع، وتركتم الجهاد، سلط الله
 عليكم ذلا لا يترعه حتى ترجعوا الى
 دينكم) (۱).

وهك ده بینین له م فرموده یه دا له گهّل
 كورتى و پوختیدا باسى ٿه و نه خوشیانه ی
 تیدایه كه به ربلاوه وه یه، هه تا
 موسلمانانیشی گرتوه، پيغه مبهردى خوا
 اا ته نها باسى دوو نه خوشى ده كات بو
 نمونه هیئانه وه نهك وهك سنوردار كردنى
 نه خوشیه كان، له و دوانه دا:

جوری یه كه م: بریتی یه له ٿه نجام دانى
 هندیك كردارى حرام له لایه ن
 موسلمانانه وه به شیوه یه كى ساخته كردن و

(۱) (السلسلة الصحيحة: ۱۱).

به لگه یشیان ئه و نایه ت و فرمودانه یه که به شیوه یه کی گشتی باسی کرین و فروشتن ده که ن، وه کو ئه و نایه ت که ده فهرمیت:

﴿وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا﴾ [البقرة: ۲۷۵].

واته: خوی گوره کرین و فروشتنی بوتان حال کردوو و ریبای لیتان قه دهغه کردوو و دوور بکه ونه وه لیتی:

وه ده لین سوویش هر کرین و فروشتنه وهیچی تیدا نی یه نه گره زیادو که می تیدا پرو بدات، به لام راستی مه سه له که نه وه یه کاتیک که کریار سه یاره که ده کریت به ده ه زار به قیست و پاشان پیی ده فروشتنه وه به هشت ه زار به نه قد واته ته نها مه به سستی نه وه یه هشت ه زاری ده ست بکه ویت له و رییه وه، چونکه ده زانی کابرای فروشیاری موسلمان به گومانی خوی هه رگیز هشت ه زاری پی نادات له پیناوی خوداو له بهر خوا به لکو زیاده ی ده ویت له و قهرز پیدانه هر بویه هه ردوولا به فیل نه و زیاده یه حال ده که ن به ناوی کرین و فروشتنه وه.

پیغه مبهری خوا لا یه که م کاری بریتی یه له پینمونی کردنی خه لکی هه روه ک خوی گوره ده فهرمیت:

بو نمونه ئه و سه یاره یه فروشرا یه وه ده ه زار لیره به شیوه یه کی قیست پاشان کریاری ئه م سه یاره یه هه لده سیت به فروشتنه وه ی سه یاره که ی به فروشیاری یه که م که لیتی کریوو به نرخیکی هه رزانتی که هشت ه زار لیره یه به لام نه قد پاره که ی ده ویت، کابرای فروشیاری سه یاره که یه که مجار که دوی سه یاره که هه لده گریته وه به جیاوازی دوو ه زار که متر، دوو ه زاره که ی تر وه کو قهرز له سه ر حیسابی کابرای کریاری یه که م ده نوسیت و ده بیت نه و دوو ه زاره بداته وه.

نه و زیاده یه سووه (ریبایه) وه نه وه ی که پیویسته و داواکراوه له موسلمانان کاتیک گوپیستی نایه ته کانی خوی گوره وه فرموده کانی پیغه مبهری خوا لا ده بیت که سوو حه رام ده کات، که نه م جووره کرینه (بیع العینه) حال نه که ن مادام له دانه وه ی نه و قهرزه پیویسته زیاده یه ک بدات، وه له بهر نه وه ی نه م زیاده یه سووه و ناشکراو دیاره، که چی له گه ل نه وه شدا که سانیک به حال لالی ده زانن، چونکه ده یکه نه ژیر خانه ی کرین و فروشتنه وه، وه

﴿وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ﴾ [النحل: ٤٤] .

واته: ئەى محمد! ئىمه ئەم قورئانه مان بۆ ناردويته خواره وه بۆ ئە وهى بۆ ئە وه خه لگهى پوون بکه يته وه ئە وهى که بۆيان نيردراوه ته خواره وه .

دووه م: پيغه مبهه ر! هه روهك خواى گه وه وه سفى کردووه :

﴿بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ﴾ [التوبة: ١٢٨] .

واته: له گه ل باوه پداراندا به په حمو ميهه بهانه .

وه له وه به زه يى وميهه بانىيهى به رامبهه به ئيمه ئە وهيه که وورىاي کردوينه ته وه له و پيگايانهى که شه يتان لي وهى مروقه كان له خشته ده بات، وه ئاگادارى کردوينه ته وه له داو وته له که كانى له زور يک له هه رمووده كانيدا وه يه کيک له وه رموودانه ئە وهيه که ئيمه له باس کردنيدايين وهك ده هه رميئت:

(إذا تابعتهم بالعينة).

واته: ئە گه ر ئە وهى خواو پيغه مبهه ره کهى! هه راميان کردووه هه لالتان کرد به که مترين فيل به ناوى ئە وهى که ئە مهه کرين و فروشتنه، که له راستيدا ئە مهه دانانى

په رده يه که له سهه ر پاستى باب ته که وه شار دنه وه يه تى، وه ئە وه کرين و فروشتنه قه رز دانه له به رامبهه ر زياده يه ک .

هه ر بۆيه پيغه مبهه ر! بيى دارى کردووينه ته وه له م هه رمووده يه دا که نه که وينه ناو ئە م هه ر فيلان وه وه ئە وهى که هه رامى کردووه هه لالى نه که يين، چونکه ئە م جو ره کارانه زور تر سناکتره له وهى که مو سلمان بکه ويته هه رامه وه وه بزاني ئە وه هه رامه، له به ر ئە وهى ئوميدى ئە وهى لى ده کريت که واز به ينيئت له وه کاره وه ته وبه بکات چونکه ده زانيئت ئە وه کاره هه رامه .

به لام ئە گه ر ئە وه کاره خراپه ي له به ر چاودا پارا بيته وه به هه ر هويه ک بيئت له هويه كان که له وانه يه ليکدانه وه يه کى هه له بيئت، يا خود نه زانييه کى له راده به ده ر که وا گومان به ريئت که ئە م کاره ي هيجى تيدا نييه، ئە وا زور ئاساييه به لايه وه که نه يه ت به خه ياليدا پور يک له پورژان ته وبه ي لى بکات و بگه ريته وه بۆ لاي خواى گه وه ر .

که واته مه ترسى ئە وه که سه ي که هه رام هه لال ده کات به بيروبا وه رى خوى زور زياتره له وه که سه ي که هه رام يک ئە نه جام ده دات و فيل و فريودانى تيا به کار ناهي نيئت،

ئه نجام بدات و به ریگه یه که له ریگه کانی لیکدانه وهی هه له هه لالی بکات، سه ره نجامی بریتی یه له وهی که خوی گه وره زه لیل و پيسوی ده کات و به هوی ئه مه شه وه خوی گه وره موسلمانان زه لیل ده کات ئه گه ر ئه و کاره له ناویاندا بلاو بووه وه.

پاشان پیغه مبه ر له باس جوړی دووه م ده کات له و شتانه ی که خه لگی به زوری تییدا به شدارن، وه ده زانن پیچه وانه ی شه ریه تی ئیسلامه هر بویه ده فهرمیّت: (إذا تبايعتم بالعینه، وأخذتم أذناب البقر، ورضیتم بالزرع).

واته: ئه گه ر سه رقال بوون به پاکردن به دوا ی سامان و مالی دونیادا و ده ست خستی بزق و پوزی به ناوی ئه وهی که خوی گه وره فه رمانی پی کردووین که هه ول بدهین بو به ده ست هیئانی پوزی، وه زیاد له پیویست پوچوون له و پیناوه دا، وه له بیری خوئیانی به رنه وه ئه وهی که خوی گه وره واجبی کردوو له سه ریان، وه خوئیان ده خلا فینن له پاکردن به دوا ی دانه ویله و مه رو مالآت، وه هاوشیوهی ئه و جوړه کارانه که ده بیته هوی له بیرکردنی ئه و

وه دانی پیا ده نیّت که سووه وه ده شنائی، ئه م که سه له گه ل ئه وهی که جهنگی به رپا کرده له گه ل خواو پیغه مبه ردا له هه روه که له ده قی ئایه ته که دا ها تووه مه ترسی له سه ر ئه نجامدانی که متره له و که سه ی که سوو ده خوات و بیروباوه ریشی وایه که هه لال خوړه.

وینه ی ئه مه وه که سه یه که ماده ی سه رخوشکه ر ده خواته وه و پیشی وایه هه رامه، ئه م که سه چاوه رپی ئه وهی لی ده کریّت ته وبه بکات و واز به نیّت، به لام که سیک ماده ی سر که ر به کار به نیّت و پیی وایه بیت هه لاله به هه ر هویه که بیت، ئه و زور مه ترسی لی ده کریّت چونکه چاوه رپی ئه وهی لی ناکریّت که ته وبه ی لی بکات، هه تا وه کو به و شیوه خراپه حوکی ئه م تاوانه خراپه ی لیک بداته وه.

وه پیغه مبه ر له هه رمووده یه دا باسی (العینه) ده کات هه روه که له سه ره تای باسه که وه و وتمان وه که نمونه هیئانه وه نه که وه دیاری کردنی و سنووردار کردنی ده رده کات، چونکه مه به ستی له مه دا ئه وه یه که هه ر موسلمانیک کاریکی هه پام

پيڻه مبهرا لاسي ڪردووه و پاي
دهگه يهنئي ڪه نه گهر بگه پيڻه وه بوي و جي
به جيئي بڪهين نهوا خواي گه وره نهو
زه ليلي و داماوويه مان له سهر لاده باتو
هه لده گريٽ.

خه لڪي نه م فهرمووده يه ده خوڻنه وه وه
زور گوي بيستي نه م ديپر ده بن ڪه
ده فهرميٽ: (حتي ترجعوا الي دينكم).

وه واگومان ده بن ڪه گه پانه وه بو لاي دين
ڪاريڪي ناسانه، به لام من واي ده بينم ڪه
گه پانه وه بو لاي ناييني نيسلام پيويستي
به (شان بو هه لته ڪانديڪ هه يه) - هه روه
لاي نيمه واده لئين - له بهر نه وه ي هه موومان
ده زانين ڪه نه م نايينه توشي چندها
هه ول دان بوته وه بو گوپيني زوريڪ له
پاستيه ڪاني ناوي، وه ڪومه لئڪ له وه ولانه
توانيويانه بگه نه نهو جو ره گوپانڪاري و
ده ستڪاري ڪردنانه.

هر بويه هه نديڪ له و شتانه ي ڪه
گوپانڪاريان تيڊا ڪراوه له لاي خه لڪي
زانراوه وه هه نديڪي نازانريٽ، به لڪو به
پيچه وانه وه له لاي زوريڪ له خه لڪي هه نديڪ
بابهت هه يه ڪه په يوه ندي به بيروباوه ره وه
هه يه، وه هه نديڪي په يوه ندي به عيادهت و

شتانه ي ڪه خوا فهرزي ڪردووه له سهرين،
وه له و اجباتانهش ڪه خوا فهرزي ڪردووه
له سهرين وه له و اجباتانهش ڪه له
بيريان ڪردووه به نمونه تيڪوشان باس
ده ڪات له پيڻاوي خواي گه وره دا
وه ده فهرميٽ:

(إذا تبايعتم با لعينة، وأخذتم أذناب البقر،
ورضيتم بالزرع، وتركتم الجهاد، سلط الله
عليكم ذلًا لا يترعه حتى ترجعوا الي دينكم).

نه م فهرمووده يه يه ڪيڪه له نيشانه ڪاني
پيڻه مبهرايه تي هه روه ڪه ده بينين، نه وه تا
گوماني تيڊا ني يه ڪه نهو زه ليليه ي باسي
ڪردووه نه م پو واقيعه له ناوماندا، هه روه
ده بينري له گه ل جيئي داخدا، ڪه واته
پيويسته له سهرمان نهو چاره سهره
وه ربگرين ڪه له فهرمووده ڪه دا باس ڪراوه
دواي نه وه ي ڪه نه خوشييه ڪاني باس
ڪردووه و باسي به رهه مي نهو نه خوشييه ي
ڪردووه له سهر شوپري، چونڪه موسلمانان
ده ستيان گرتووه به نه خوش ڪه ره ڪانه وه وه
سهره نجام به ره وه نهو نه خوشييه ي بردين
ڪه زه ليلي يه.

ڪه واته پيويسته له سهرمان ڪه بگه پيڻه وه
بو جي به جي ڪردني نهو چاره سهره ي ڪه

وه دایناوه به هویهك بۆ زه لیل بوونی
 موسلمانان، نمونه یه که له دهیان نمونه که
 به لگه یه له سهر ئه وهی که باسماں کرد،
 ئه ویش ئه وه یه که پیویسته له سهرمان سهر
 له نوئی تی بگهین له م ئایینه له بهر پۆشنایی
 قورئان و سوننهت، وه کاتیك که ئیمه
 ئماژه به وه ده کهین که زانایانیک هه
 وه هه ندیک شت چه لال ده کهن له گه ل ئه وهی
 که دهقی پوون و ئاشکرا هه یه له سوننهتدا
 که ئه و شته حه رامه، نامانه ویک له پشت
 ئه م ئماژه یه وه تانه یان لی بدهین یا خود له
 ئاستی زانستیان که م بکهینه وه به لکو ئیمه
 ده مانه ویت ئاموژگاری موسلمانان بکهین،
 وه ده مانه ویت هاریکاریان بکهین به تایبته
 له گه ل ئه وانیهی که سه رقالی شارهزا بوونی
 حوکمه شه رعیهی کانن بۆ تیگه یشتنی
 ئه و شتانهی که لادانی تیدا که وتوو له
 لایه هه ندیک له خه لکیه وه به هه ر هویهك
 بیته.

ئه ویش به گه رانه وه بۆ لای حوکم ویاسای
 ئایه تیك که قورئانی پیروژه، وه ئه و
 ئایه ته ییش لای هه مووان زانراوه، به لام که من
 ئه وانیهی که ده یانه ویت پابه ندی بن، ئه و

موعامه له وه هه یه، واته بابتهی فیهقی وا
 گومان ده بن که له دیندا هه یه وه به دین
 حسینه که چی له راستیدا ئه و بابته به
 هه یچ شیوه یه که له دیندا نییه.

وه ئه و نمونه یه ی که پیشت باسماں کرد
 زۆر دوور نی یه که بریتی یه له یه که م کیشه و
 نه خوشی که پیغه مبه ر لاسی کردوو ه.
 وه که ده فه رمیت: (إذا تبایعتم بالعینه).
 فرۆشتنی عینه ئه م جووره کرین و فرۆشته
 له لای هه موو خه لکی دانی پیادا نانریت،
 یا خود نازانریت که حه رامه به لکو تا وه کو
 ئیستا زۆریک له زانایانی هه ندیک وولاته
 ئیسلامیه کان که به ئومیدی ئه وهین
 شوین و قه لای ئیسلامه وه دووره له وهی که
 بکه ویته ژیر کاریگه ری ئه و شتانهی که
 وولاته موسلمانانه کانی تری تی که ووتون،
 فه توا به وه ده دن که ئه م موعامه له یه
 له گه ل ئه وهی که فیل و ساختهی تیدایه بۆ
 چه لال کردنی سوو (پیبا) دروسته، وه ئه م
 نمونه یه یه کیکه له و نمونانهی که زۆره و
 که سانیکه سه رقال به فیهقی ئیسلامی
 ده یزانن.

وه ئه م جووره له کرین و فرۆشتن له گه ل
 ئه وهی که پیغه مبه ر لاسی حه رامی کردوو ه

شاره‌زا بم ئه‌وه‌یه که زۆربه‌یان دان به‌و
جیاوازی بۆچونا نه‌دا ده‌نێن (ئه‌وه‌ی که
کۆنه‌ هه‌ر به‌ کۆنی وازی لێ ده‌هینن) وه‌ک
ده‌لێن، لێره‌ ده‌لێم: موسلمانان چۆن
بگه‌رپێنه‌وه‌ بۆ ئایینه‌که‌یان که‌ ته‌نها
ئه‌وه‌یش چاره‌سه‌ره‌ که‌ پێغه‌مبه‌ر ا
دیاری کردووه‌و دلنایمان ده‌کاته‌وه‌ له‌وه‌ی
که‌ به‌جێ به‌جێ کردنی زه‌للیی و
که‌ ساسیمان له‌سه‌ر هه‌لده‌گرێ ئه‌گه‌ر نا
ئه‌وا نه‌خێر.

که‌واته‌ ته‌نها چاره‌سه‌ر بریتییه‌ له‌
گه‌رانه‌وه‌ بۆ لای ئایینی ئیسلام، به‌لام ئه‌م
ئایینه‌ وه‌کو هه‌موومان یاخود به‌ تاییه‌ت
که‌سانی شاره‌زا ده‌زانن جیاوازییه‌کی زۆر
هه‌یه‌ تییدا وه‌ ئه‌و جیاوازییه‌یش وه‌ک
زۆریک له‌ زانایان و نوسه‌ران وا گوومان ده‌به‌ن
که‌ له‌ چوار چپوه‌ی چه‌ند بابه‌تیکی فیه‌قی
دایه‌ هه‌روه‌ک ده‌لێن، به‌لام ئه‌م بۆچونه‌
هه‌له‌یه‌ به‌لکو ئه‌م جیاوازییه‌ زۆر له‌وه‌
زیاتره‌و تیپه‌ری کردووه‌ بۆ بابته‌ بیرو
باوه‌رپییه‌کان، بۆ نمونه‌ جیاوازی و
ناکۆکییه‌کی زۆر گه‌وره‌ هه‌یه‌ له‌ نێوان ئه‌م
دوو گروه‌یه‌و موعته‌زیله‌کاندا، بێجگه‌ له‌
ده‌سته‌و گروه‌یه‌کانی تر وه‌ هه‌مووشیان

ئایه‌ته‌یش بریتییه‌ له‌وه‌رمووده‌یه‌ی خوای
گه‌وره‌ که‌ ده‌فه‌رمیته‌:

﴿فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ
وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ
الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا﴾ [النساء: ۵۹].

واته‌: ئه‌گه‌ر کێشه‌ که‌وته‌ نێوانتان هه‌وه‌ له‌
هه‌ر بابته‌ تیکدا ئه‌وا بۆ چاره‌سه‌ری
بگه‌رپێنه‌وه‌ بۆ لای قورئان و پێغه‌مبه‌ری خوا
ا هه‌تا له‌ ژياندا یه‌ وه‌ بۆلای
فه‌رمووده‌کانی له‌ دوا ی خۆی ئه‌گه‌ر نێوه‌
پاست ده‌که‌ن و باوه‌رپتان به‌خواو به‌ پۆزی
دوایی هه‌یه‌، چونکه‌ پابه‌ند بوونتان به‌
که‌لامی خواو که‌لامی پێغه‌مبه‌ره‌که‌ی ا
له‌ چاره‌سه‌ر کردنی کێشه‌کانتا ندا توشی
خێرو چاکه‌ی زۆر ده‌بن و سه‌ره‌نجامیکی
زۆر چاکیش چاوه‌رپێتان ده‌کات.

ئه‌وانه‌ی که‌ توێژینه‌وه‌و لیکۆلینه‌وه‌ ده‌که‌ن
بۆ شاره‌زا بوون له‌ حوکمه‌ شه‌رعییه‌کان
ده‌زانن که‌ کپین و فرۆشتنی (عینه‌) وه‌
زۆریک له‌مامه‌له‌کانی تر زانایان بۆچونیا
جیاوازه‌ ده‌رباره‌ی له‌ کۆن و تازه‌یشدا،
ده‌ی که‌وا یه‌ زانایانی ئه‌مرۆ چی ده‌که‌ن
ده‌رباره‌ی ئه‌و بابته‌ تانه‌ی که‌ بۆچونی
زانایانی تییدا جیاوازه‌؟ ئه‌وه‌ی که‌ من

خوا انا هیناوتیتی وه هیچ ریگه یه کیش
نی یه بو جی به جی کردنی نه وه ندهی که
من دهیزانم له وهی که شاره زایانی ئیسلام
یه که دهنگن له سهر نه وهی که هیچ ریگه یه که
نی یه بو گه پانه وه بو تیگه یشتنی نه م
ئایینه به و شیوه راست و دروسته ی که خوا
ناردویه تییه خواره وه تهنها به لیگولینه وه و
تویژینه وهی قورئان و سوننه ت نه بیته.

وه گومانی تیدا نی یه که پیشه وایانی
ئیسلام (په حمه تی خویان لی بیته) شوین
که وتوانیان ناگادار کردوته وه که شوینیان
نه که ون و چاولیکه ریان نه که ون نه یان که ن
به سهر چاوه ی گه پانه وه له حوکمه
شهرعییه کانداه به مهش نه و دوو بنچینه
سهره کییه ی شهرعییه تی ئیسلام له بیر
بکه ن که بریتی یه له قورئان و سوننه ت، وه
نه وهش له چاکه و باشه یانه وه نه م
باشیه شیان فه زلی خوییه به سهریانه وه،
پیویستیش ناکات که وتیه نه و
پیشه وایانه تان بو بهینمه وه که به هر
هه مووی باس له و وتیه ده کات که به
سه نه دی صحیح لییان ده گپر دیرته وه وه
ده لی: (إذا صح الحدیث فهو مذهبی).

له سهر ئیمه ده ژمیردرین وه کو موسلمانان
وه هه موویان پاسپیرداون به م فه رمووده یه:
(سلط الله علیکم ذلا لایترعه حتی ترجعوا
الی دینکم).

نه و ئایینه کامه یه که پیویسته بگه ریینه وه
بو ی؟! ئایا پیویسته گه پانه وه مان بو ی به
تیگه یشتنی فلانه مه زه ب بیته، یا خود نه و
مه زه بانه ی تر که هه ن با ئیمه ناکوکی و
جیاوازی یه که سنوردار بکه ین له و چوار
مه زه به به ربلاوه ی که هه یه و به مه زه بی
نه هلی سوننه ده ژمیردرین، کامه یه نه و
دینه ی که چاره سهره بو لابرندی
زه لیلیمان؟! نه گه ر بگه ریینه وه بو هر
مه زه بی که له و چواره به دلناییه وه هه ندیک
بابه ت یا خود به ده یه ها بابته هه یه له و
مه زه به دا که پیچه وانیه سوننه ته نه گه ر
پیچه وانیه قورئان نه بیته.

هر بو یه من وای به باش ده زانم که هر
چاکسازی یه که پیویسته که سانی بانگ
خواز پی ههستن بو ئیسلام و نه وانه یشتی
که بانگه شه ی ده ولته تی ئیسلامی ده که ن
به دلسوزیه وه به وه ده بیته که خو یان
شاره زان بکه ن یه که مجار وه پاشان نه م
نومه ته یشت: نه و دینه ی که پیغه مبه ری

ئەو ھى زانا يانى فەرموودە ھەولئىكى زۆريان داوھ كە فەرموودە يەك بەھىننەو ھەگەر زەعيفيش بىت بەلكو مەوزوعيش بىت لەسەر ئەو ھى كە پىغەمبەر لا بە دەستى راستى دەستى چەپى نەگرتووە كاتىك كە لەناو نووژدا وەستاو، كەواتە بەردانەو ھى دەستەكان بوونى نىيە، ئەپرسم دەلئىم ئايا ئەو ئىسلامە؟ من دەزانم ھەندىك دەلئىن: ئەم بابەتە ھى باسى دەكە ھى يەكئىكە لە بابەتە لاوھكى يەكان، وە لەوانە يە ھەندىك بە لايانەو ھى ئاسانتر بىت و ھى دەربىر كە ئەو بابەتە بابەتئىكى بى نرخەو گرنگ نىيە، وە من بىروباو ھى و ھى كە ھەموو ئەو شتانە ھى كە لە پىغەمبەرى خواو ھى پىمان گەشتووەو پەيوەندى بە ئاين و پەرسنئىشەو ھە يە بى نرخ نىيە و گرنگە.

چونكە بىروباو ھى پمان و ھى كە ھەموو ئەو شتانە ھى كە لە پىغەمبەر ھەو ھى پىمان گەشتووە دەبىت و ھەكو دىن و ھى بگرىن لەگەل ئاستى ئەو شتە بەپى ھەبوونى بەلگە ھى شەرى لەسەرى ئەگەر فەرز بوو ئەو فەرزە و ھەگەر سوونەت بوو ئەو سوونەت، بەلام ئەو كارە ناوبىت بى نرخ

واتە: لە ھەر بابەتئىكدا لە بابەتەكانى ئەم ئاينەدا فەرموودە ھى صحىحى دەربارە ھاتبوو ئەو ئىمە بە گوئى ئەو فەرموودە يە دەكەين و شوئى دەكەوين و ھەو ھى رىيازو مەزھەبمانە.

ئىمە ئەو ووتە يە ھى ئەوانمان بەسە، وە بەلگە شە لەسەر ئەو ھى كە ھەر يەكئىك لەو پىشە و ايانە ئامۆزگارى خوئى و پاشان ئامۆزگارى ئوممەتە تەكە ھى و شوئى كە و توانى كردووە كاتىك كە فەرمانيان پى دەكات كە بگەرئىنەو ھى بوئى فەرموودە راستەكان و شوئى بگەون ئەگەر پىچەوانە ھى بىرو بوچون و ئىجتىھادى ئەو بوون، و ھە ئەم ئامۆزگارىيە ئەوان كردنەو ھى رىگايە بو گەرئانەو ھى بوئى قورئان و سووننەت تەنانەت لە ژىر ناوى چاولىكردن و شوئى كە و تنى پىشە و ايان.

لەرەدا ھەندىك نمونە كە ھەتا ئىستائىش لەناو كئىبەكاندا ھە يەو دەخوئىندرىت لە قوتابخانە شەرى و كۆلئىزەكانداو لە يەكئىك لە مەزھەبە ئىسلامىيەكانىشدا ھە يە: كە نوئىز خوئى كاتىك نوئىزى دابەست دەستەكانى بەردەداتەو ھە لەسەر سىنگى نايگرئىت؟! بوچى؟ مەزھەب ئاوايە، لەگەل

حەرامە، جۆرەکە ی تر لە غەیری تری دروست دەکرێت واتە لە جۆیان خورما یان شتی تر کە بێباوەرانی ئەم پۆ کارامەن لە دەرھێنانی مە ی تێیدا، ئەم جۆرە لە مە ی ئارەق حەرام نی یە تێیدا تەنھا ئەو ەندە ی حەرامە تێیدا کە سەرخۆشکەرە، بۆچی ەتا ئیستایش ئەم ووتە یە لە ناو کتیبەکاندا بە نوسراوی ماوە تەو ە.

دانیام ەندیک لە خەلکی بەرگری دەکەن لەم ووتە یە بە جۆرە ھا چەشنی بەرگری لە بەر ھیچ نا تەنھا لە بەر ئەو ە ی پێشە وایە ک لە پێشە وایانی موسلمانان ئیجتیھادی کردو ە و ئەم قسە یە ی ووتو ە: لە گەل ئەو ە ی ئیمە ە موومان لە گەل جیاوازی مەزھەبو ریبازمان ئە یخوینین ە و ە لە کتیبەکانی سوننە تدا بە سەنەدی صحیح ئەو فەرموودە یە ی پێغەمبەر ە:

(ما أسکر کثیره فقليله حرام)^(۲).

واتە: ەرشتیکی بپرە زۆرە کە ی مرؤف سەرخۆش بکات بپرە کە مە کە یشی حەرامە. ەروە ھا:

یاخود تویکل ەر لە بەر ئەو ە ی حوکمە کە ی موباحە واتە پێپیداو ە لە شەرعدا ئەو ە و ئەو جۆرە بێکردنە وانە دوورە لە پرەوشتی ئیسلامی، لە گەل ئەو ە ی کە ناوەرۆکی شتیکی پارێزگاری لی ناکرێت ئە گەر تویکلە کە ی نە پارێزیت واتە بە نەمانی تویکل ناوەرۆک دە فەوتیت.

ئەم نمونە سادە یە کە بەردانە و ە ی دەستە لە ناو نوێژدا بۆچی موسلمانان بەردەوامن لە جی بە جی کردنیدا لە کاتی کدا ئەو ە موو فەرموودە یە ە یە لە و کیشانە ی کە فەرموودە ی تیدا کۆکراو ە تەو ە، و ە دە لیت پێغەمبەری خوا ە دەستی دە گرت لە ناو نوێژدا تەنھا مە سە لە کە چاوی کەری و پی داگرتنە لە سەر موخالە فە کردنی پێشە وایانی ئیسلام لە و ووتە یە یاندا:

(إذا صح الحدیث فهو مذهبي).

لە وانە یە ئەم نمونە ساکارانە ەندیک لە خەلکی پی ی پازی نە بن جا بۆیە نمونە یە کە ی تر باس دە کە یین کە لە ەندیکی لە کتیبی فیھی مەزھە بە کاندە ە تا ئیستایش باس دە کات کە مە ی (ئارەق) دوو جۆرە: جۆریکیان لە تری دروست دە کریت ئەم جۆرە کە مە کە ی و زۆرە کە ی

(۲) (ارواء الغلیل: ۲۳۷۵، و صحیح سنن بی داود:

۳۶۸۱، و صحیح الجامع الصغیر: ۵۵۳۰).

(كل مسكر خمر وكل خمر حرام)^(٣).

هه موو بئى هؤشكهرىك مهيه، وه هه موو مهيهك (شه راب) حه رامه .

بؤچى ده بئيت ووته يه كى ترسناكى وهك ئەم ووته يه بمينيتته وه كه هاندهرى خه لكى يه به تايبهت ئەوانه ي له پؤخى چالى تاوان و خراپه دان، يا خود كه وتوونه ته ناويوه بؤيان ده رازينيتته وه خواردنه وه ي برىكى كه م له وه عاره قه كه له ترى دروست نه كراوه به به لگه ي ئەوه ي فلانه پيشه وا كه زانايه كى به پريزه ئەم شته ي وتووه ؟ ئاي له وه به لگه يه ! ئيمه ش باوه رمان وايه كه ئەم زانايه به پريزه به لام جياوازيه كه له وه دايه كه ئيمه بيرمان ناچيت كه ئەم زانايه به پريزه وه پاريزراو نيه له هه له كردن، به لام ئەوان ئەم پاستيه له بير خويان ده به نه وه هه ر بؤيه به رده وامن له به رگرى كردن له وه ووته يه، وه هه نديكيان ئەم ووته يه ده قوزنه وه وه له دستن به بلاو كردنه وه ي مادده بئى هؤش كه ره كان له نيوان موسلماناندا وه هه نديكيان به رگرى ده كات له وه پيشه وايه نهك له ووته كه ي.

پهنگه زؤريكيان بزنان (مجله العربى) پيش چه ند ساليك ووتاريكى بلاو كرده وه كه ه يه كيك بوو له وانه ي له وتاره كه يدا ئەم ووته يه په سه ند ده كات: واته ئەم خواردنه وه بئى هؤش كه رانه ي له ترى دروست نه كراون وه ئەم خواردنه وانه ي كه ئەم پؤ هه يه وه ده زانرى زؤربه ي له ترى ده رنه هينراون له وه ووتاره ي كه بلاوى كردوتته وه له (مجله العربى) تپيدا هه لالى ده كات بؤ موسلمانان كه چه نديان وويست بيخونه وه له وه مادده بئى هؤش كه ره تازانه به به لگه ي: ئەم وه نده مه خوره وه كه سه رخؤش بكات.

وه ئەم هيش كاريكى خه يالى يه له به ر ئەوه ي له راستيدا وه كو هه موومان ده زانين كه دلؤپى يه كه م دلؤپى دووم به دواى خؤيدا ده هينيت وه سئيه م به دواى خؤيدا ده هينيت وه به وشيويه . وه ئەم بره كه مه ي مرفؤ سه رخؤش نه كات وه ئەم هيش كرداريكه ناتوانريت ديارى بكرت وريك بخريت برىكى زؤر ديتيت كه مرفؤ سه رخؤش ده كات.

ليرده دا ده ليم بؤچى ده بئيت وينه ي ئەم جوره قسه يه بمينيتته وه له ناو كتبه كانى

(٣) (إرواء الغليل: ٢٧٣) وصحيح سنن ابن ماجه :

ده دات هوه ده بینین له وه لامدانه وه که یددا
سه رسامه جاریک بۆچوونی ئه وان سه ر
ده خات که هه مان ووتهی ئه و نووسه ره یان
هه یه، وه جاریک ئه و فهرموودانه
ده هینیتته وه که باسیمان کرد که وه لامیکه
بۆ ئه و نووسه ره و ئه و هیش که ته وه ری
باسی ئه و نووسه ره یه .

بۆچی ده بینین ئه م زانا به پریزه پارایه؟!
له بهر ئه وه ی ئه و ووتیه به پیرۆز ده زانی
به له بهرچا و گرتنی ئه وه ی له لایه ن زانیه ک
له زاناکانی موسلمانانه وه ووتراوه، وه ئه و
زانایه ییش به ئاره زوی خۆی یا خود به
نه زانی قسه ناکات، وه منیش ده لیم له
گه لی: ئه و زانیه قسه ناکات به هه وا و
ئاره زوی خۆی یا خود به نه زانی به لام ئایا
که سیکی پاریزراوه له تاوان و دوره له هه له
کردن له و ئیجتیهاده ی که تییدا دووره له
نه زانین و هه وا و ئاره زوو.

هه موومان ده لئین: نه خیر وه هه موویشمان
له بیرمانه ئه و فهرمووده یه ی که پیغه مبه ر
له ده فهرمیته:

فیقه دا له گه ل ئه وه ی که دژواری ده کات
له گه ل ئه و هه موو فهرمووده و به لگه
نه ویست و جیگیرانه ی له پیغه مبه ری خواوه
له هاتوو ده رباره ی پوچه ل کردنه وه ی
ئه و جو ره و ته یه؟! بۆ ده بیته ریگه بده ی
به نو سه ریکی ئاوه ها نه یار که ئه م قسه یه
بلا و بکاته وه . وه ته لارو کۆشکی له سه ر
دروست بکات وه ک ده لئین: وه حه لالی بکات
بۆ موسلمانان خواردنه وه ی ئه م جو ره
خواردنه وه حه رمانه به مه رجی: ئه وه نده
مه خۆره وه که سه رخۆشت بکات، وه که م
بخۆره وه و زۆر مه خۆره وه له وانه یه ئه و
که سه ی ئه م ووتاره ی نوسیوو ه که سیکی
بیته مه به سته ی هه بیته له وانه یشه نه ته ی
ساغ بیته وه بیه ویته ریگه ی هه ندیک که س
بگریته بهر که ده لئیت: جه ماعه ت دین
قورس مه که ن له سه ر موسلمانان و توندو
تیژ مه بن مادام ووتهی پیشه وایه ک هه یه له
پیشه وای موسلمانان که بۆی حه لال کردون
ئه و خواردنه وانه بۆچی ئیمه حه رامی
بکه یین؟ له وانه یه ئه م نو سه ره ئاوه ها بیته
به لام بۆچی ده بینین یه کی که له زاناکانی
ولاتی شام که سیکی وا به پریز نامیلکه یه ک
ده نوسیته و تییدا به رپه رچی ئه م ووتاره

ده لئین: هموو ریگاگان ده چیتته وه سهر ئاردی ئاشه که ئیمه ده لئین بۆ ئهم پۆچوونه؟ بۆچی بترسین له وهی که بلئین: پيشه وایه که له پيشه وایانی موسلمان به هه له دا چوو له و بابه ته دا، یا خود له و ئیجتیهادهیدا یا خود له و بۆچونهیدا له گه له ئه وهیشدا پاداشتیك وهرده گریت له جیاتی دوو پاداشت بۆچی وانه لئین وه که بیروباوه ر: دووهم: وه که جی به جی کردن و به کرده وه سه لماندن له هه ندیک له بابه ته فرهی - یه کانداهه ر له و بابه تهی که ئیمه له باس کردینداین؟ کاتیک ئه و نووسراوهی ئه و زانییه ده خوینینه وه که نویسیوتی وه که بلام دانه وه یه که بۆ نووسه ری ئه و ووتاره ی که باسمان کرد ناگهین به ئه نجامی ئه وهی که بلئین نووسه ره که ی به هه له دا چوو له وهی که پشتی به ستوو به بۆچونی پيشه وایه که له پيشه وایانی موسلمانان، له بهر ئه وهی ئه و بۆچوونه دوا ی لیکۆلینه وه و به راورد کردنی له گه له به لگه شه ری یه کانداه.

هه ندیک له شوین که وتوانی ئه و پيشه وایه ناچار بوون واز له و بابه ته بهینن و خویان لی لابه دن، وه وه کو ئیجتیهادیك سهیری

إذا حکم الحاکم فاجتهد ثم أصاب فله أجران، وإذا حکم فاجتهد ثم أخطأ فله أجر واحد^(٤).

واته: ئه گه ر ده سه لات دار (زانا) ویستی ده رباره ی حوکمیکی شه ری فه تو ا بدات له دوا ی گه ران وه ول دان بۆ روونکردنه وهی ئه و حوکمه له قورئان و سوننه تدا و فه تو ا که ی له سه ره بوونی زانیاری یه وه داوه پاشان پیکای ئه و دوو پاداشتی هه یه پاداشتیك بۆ هه ول و ته قه لاکه ی وه پاداشتیك بۆ فه تو ا که ی، به لام ئه گه ر هه ول و توانای خو ی داو له سه ره بوونی زانیاریه وه فه توای دا هه رچه نده نه بیکی و به هه له دا بچیت ئه و یه که پاداشتی بۆ هه یه ئه ویش هی تیکۆشانه که یه تی به گه رانی به دوا ی ئه و حوکمه له قورئان و سوننه تدا، ئیتر بۆچی له بیر خۆمانی به رینه وه که موچه هید له وانه یه پاداشت وهر بگریت که یه که پاداشته وه ئیمه نالئین هه له ده کات؟ له بهر ئه وهی هه ندیک له خه لکی قورسه به لایه نه وه ئه گه ر که سیك بلیت: فلانه پيشه وایه به هه له دا چوو، به لام وه که

(٤) (البخاري: ٧٣٥٢، ومسلم: ١٧١٦).

پیغه مبهرا لاهانی موسلمانان ده دات که
 ئهم رهفتاره جوانه جی به جی بکه، وه
 داوا دهکات که پله و پایه و مافی زانایان
 بزائن، به لام ئایا له مافی زانایه که که
 ئاست و پلهی به رز بکهینه وه بو ئاستی
 پیغه مبهرایه تی و په یام هه تا پلهی ئه وهی
 بدهینی که هه له ناکات و مه عصومه به
 زوویانی حال، چونکه زوویانی حال زور
 پوون و ئاشکرا تره له زوویانی که قسهی
 پی ده کهین.

ئه گهر پیویسته له سه رمان ریژی زانا
 بگرین و حقی ته وای خوی بدهینی وه
 شوینی بکه وین کاتیک که به لگه کانمان بو
 دخاته پوو ئه و بو مان نیه ووتی ئه و
 سه ر بخرین به سه ر ووتی خوا و هه روه ها
 ووتی پیغه مبهرا لاهانم نمونه یه که
 باسمان کرد یه کی که له و نمونانه ی که
 هه تا وه کو ئیستایش به رده و امه له نیوانماندا
 به بی ئه وهی ئینکاری بکهین و یا خود دژی
 بوه ستین له لایه ن که سانی شاره زا له
 قورئان و سوننه تدا.

وه من ئه و بابه ته م باس کردوو له
 نوسراویکدا چاپم کردوو وه وا پیویست

ده کهن بو ئه و پیشه وایه که پاداشتیکی
 له سه ر و ه رده گری و شوین ئه و فه رموو ده
 راستانه ده که ون که له و بابه ته دا هاتوو ه،
 که واته بوچی له به رچاومان نه که ون له و
 نوسراوه دا که ئه و پیشه وایه به هه له دا
 چوو ه وه له گه ل ئه و هیشدا پاداشتی خوی
 و ه رده گری و نابییت ئه و نوسه ره
 پیچه وانه ی قورئان و سوننه ت بکات به
 بوچونی ئه و پیشه وایه .

وه لامه که ی: چونکه پراگرتن و ریژی پله ی
 پیشه وایان بالی کی شاره به سه ر دلی
 هه مو ماندا به جوریک که زور زیاتره له وه ی
 که خوی گه وره پیویستی کردوو ه
 له سه رمان، وه ئیمه با وه رمان به و
 فه رموو ده یه ی پیغه مبهرا لاهیه که
 پیمان ده فه رمییت:

(لیس منا من لم یجل کبیرنا ویرحم صغیرنا
 ویرف لعالمنا حقه)^(۵).

واته: له ئیمه نی یه ئه و که سه ی که ریژی له
 گه وره کانمان نه گری و به رهم و میهره بان
 نه بییت له گه ل منداله کانماندا، وه ریژی مافی
 زانایانی له لانه بییت.

(۵) (صحیح الجامع الصغیر: ۵۴۴۳).

بوو خوینەر بگات بهیهك ئەنجام تییدا
ئەویش ئەوهیه:

که بۆچوونی تەواو ئەو فەرموودهیهی
پینغەمبەرە اا که دەفەرمیّت:

(ما أسكر كثيره فقليله حرام) .

واته: هەرشتی بهشه زۆرهکهی مرؤف
سه رخۆش بکات که مه کهیشی حه رامه .

وه ئەو نوسه ره ی (مجلة العربي) به هه له دا
چووه، وه هەر که سیك زانا یان و شاره زایان

پشت به و بۆچوونه ببهستی به هه له دا چووه
وه لایه نگیری و خاترو خوشه ویستیمان بۆ

هیچ که سیك نییه که هه له ی کرد، چونکه
هه له هەر هه له یه، کوفر هەر کوفره ئیتر

که سیکی بچوک بیكات یان گه وره ژن بیّت
یا خود پیاو له لایه ن هەر که سیکه وه هه له

بکریّت هەر هه له یه وه به هیچ جوړیک هه له
کردن جیاوازی تییدا نییه به نیسبهت ئەو

که سه ی که ده یکات.

نمونه یه کی تر هه یه که باسی بکهین بۆ
نمونه ئەویش له ژن هیناندا که هه تاوه کو

ئەمرؤیش پیاده ده کریّت له ناو ئەو
یاسایانه ی که پیی دهوتری یاسای باری

که سایه تی که به داخه وه زانراوه که ئەو
یاسایانه سه پینراوه به سه رماندا وه کو

سه پانندن له گه ل ئەوه ی زۆر شتی تیדיاه که
پیچه وانه ی شه ریه تی ئیسلامی به بهیه ک

دهنگ، به لام ئەم حوکمه هه تا ئیستایش
ماوه ته وه به وه ی که بۆچونیکی ئیسلامی

به پیزه هه تا وه کو ئیستایش به وه حوکم
ده کریّ که کچیکی موسلمان ی عاقل ی

پیگه یشتوو ئە توانیّت خۆی به شوو بدات به
بئ پرس ی که سو و کاری له گه ل ئەوه ی که

پینغەمبەر اا به پوون و ئاشکرای ی
ده فەرمیّت:

(أیما امرأت نکحت بغير اذن ولیها فنکاحها
باطل، فنکاحها باطل، فنکاحها باطل)^(٦).

واته: هەر ئافره تیك شوو بکات به بی
پرسی که سو و کاری به خیوکه ری (باوکی)

ئەوا ئەو شوو کردنه ی نار ه وایه و دانه مه زراوه
سئ جار ئەمه ی فەرموو:

ئەم فەرمووده یه ئیشی پی نا کریّ به لام
ئەم حوکمه یاسایه و ئیشی پی ده کریّ و

جئ به جئ ده کریّ له وانه یه هه ندیک له
خه لکی بلین: ئایا که س له و فەرمووده یه تی

نه گه یشتوو هه نه نا تو نه بیّت؟ له وه لامدا
ده لیم: ئەم فەرمووده یه که سئ وه ری

(٦) (ارواء الغلیل: ١٨٤٠، وصحیح الجمع الصغیر :

٢٧٠٩، وصحیح سنن ابن ماجه: ١٨٧٩) .

له سوننه ت ئیش به و ده قه ده کریت و ئاور
له هیچ بۆچوون و فه توایه کی تر نادریته وه .
وه ئه م بنچینانه ئاشکراو پوونن له پرووی
زانستیه وه ئیتر بۆچی گرنگی نه دهین به
جئ به جئ کردنی ئه م بنچینانه له پرووی
کرده وه پی کردنی، وه به رده وام بین
له سهر هه ندیک بابته تی فه رعی که
پیچه وانهی سوننه ته !! .

ئه گهر بمانه ویت ئه و چاره سه ره وه ربگرین
که پیغه مبه ر اا بوی دیاری کردوین له
دوای ئه وه ی نه خو شیه کانی ده ست نیشان
کرد که ئه ویش:
(حتی ترجعوا الی دینکم).

هه تا وه کو ده گه پینه وه بۆ ئاینه که تان .
ده پرسم ئایا گه پانه وه بۆ ئاین ته نها به
کرده وه و بیروبا وه ره؟! زۆریک له موسلمانان
ده لئین هیچ په رستراویک نی یه به حه ق که
شایه نی په رستن بیته جگه له زاتی الله، وه
محمدیش لانی رداوی خودایه، له گه ل
ئه وه شدا هه لئاسن به په یوه ست بوون به و
ئه رک و مافانه ی که ئه م دوو شایه تی دانه ی
له خو گرتووه، وه ئه مه باسیکی دوورو
دریژه زۆریک له موسلمانانی ئه مپرو
هه تا وه کو ئه وانهی به ریمنونی کاری

گرتووه که یه کیکه له تیگه یشتووترین
پیشه واه به زووبانی عه ره بی و شیوازه کانی
ئه ویش که پیشه واه شافعی یه، وه ئه مه
بۆچونی که سیک نی یه به چه که ی زانراو
بیته که ئه لبانییه و خه لکی ئه لبانییه،
به لکو ئه م ئه لبانی یه فه رموده یه کی
به رچاو که وتووه هه روه ها تیگه یشتنی
پیشه وایه کیش که پیشه وایه کی قورپه یشی -
یه و له نه وه ی (مطلب) ه .

پاشان بۆچی ئه م بۆچوونه راسته که
به لگه ی له سه ره له وه فه رموده راسته وازی
لی ده هینری بۆ بۆچونی پیشه وایه کی تر له
پیشه وای موسلمانان؟! به لئ ئیجتیهادی
پیشه واه له سه ره سه رمان، به لام ئیجتیهاد
کاتیکی نرخی هه یه که دزایه تی ده قیک
نه کات که دووره له هه له وه له قورئان و
سوننه ت، هه موومان ئه و ووته یه
ده خوینینه وه له کتیبه کانی بنچینه فیهی -
یه کاندای (الأصول) که ده لئ: (إذا ورد الأثر
بطل النظر) (جاء نهر الله بطل نهر معقل)
(لا اجتهاد في مورد النص).

که هه ره مووی باس له وه ده کات که
له بابه تیگه ده قیک هاتبوو چ له قورئان چ

هات ئهوا ئه و حوكمه پيچه وانه ي حوكمى
خوايه .

وه ئه گهر ئيجته اديكى هه له له لايه ن
موجته هيدى كه وه هات پيچه وانه ي حوكمى
خوانى يه؟! من پيم وايه كه هيچ
جياوازيه ك نى يه چونكه پيويسه له سهر
موسلمانان كه ووتهى هيچ كه سيك
وه رنه گرن با سهر چاوه كه يشى هه ركه سيك
بيت مادام پيچه وانه ي قورئان و سوننه ته
به لام جياوازيه ك هه يه له نيوان ئه و
كه سه ي ئه و كوفره ده ليئت، چونكه ئه و بى
باوه روه به هه تا هه تا يى له ئاگردا
ده مي نيته وه وه ئه و كه سه ي تر كه ئه و
ووتيه ده ليئت به هه له وه يه كي كه له
موسلمانان، چونكه ئه و موسلمانان پادا شت
وه رده گرى له سهر ئه و هه له يه ي وه ك پيشتر
وور ياي مان پيدا له پروانگه ي فه رموده
سه حيه كه وه .

كه واته پيويسته بگه رپينه وه بو ئايين و
دواى هه ول دان و گرتنه وه ي رپيگه ي
تيگه يشتنى ئه م ئايينه كه ئه ويش به جى
به جى كردنى ئه و فيقه ده بيت كه ئه مرق
پيى ده وترىت: (فقه المقارن) او (المقارن)
واته تيگه يشتن و شاره زبا بوون له ئيسلام به

خه لكى ده ناسرپن وشه ي لا اله الا الله مافى
خوى ناده نى له ليكدانه وه و
پوونكر دنه وه يدا، وه له راستيدا زوريك له
گه نجانى موسلمانان و نوسه ره
ئيسلاميه كان به ئاگا هاتونه ته وه له م
بابه ته دا كه ئه ويش ئه وه يه يه كي كه له
مانا كانى ئه م شايه تى دانه برىتى يه له وه ي
كه حوكم ته نها بو خودايه به لى ده مه وى به
ئاشكرا بليم: گه نجانى موسلمان و نوسه ره
موسلمانان به ئاگا هاتوون ده رياره ي ئه و
پاستى يه ئه مرق كه ئه ويش حوكم ته نها
مافى خوايه به ته نها وه سه پاندى ياساو
ده ستورى سهر زه وى و پشت به ستن پيى
بو چاره سهر كردنى كيشه كانى ئه مرق
پيچه وانه ي ئه و بيروباوه ريه كه ده بيت
ده سه لات و حوكم هه ر بو خوا بيت، به لام
ئه وه ي كه ده يبينم ئه وه يه كه زوريك له و
نوسه رانه يه ك ناگر نه وه له گه ل ئه و به ئاگا
هاتنه ترسناكه كه برىتى يه له وه ي كه
حوكم هه ر بو خوايه وه حوكمى خوايش
برىتى يه له حوكمى قورئان و سوننه ت،
سه ير ده كه ين ئايا حوكمي ك دژ به قورئان و
فه رموده له لايه ن فلانه كه سه ي بى باوه ر

ده کات له زۆرێک له و بابته لاهه کی یانه ی که کۆی کردۆته وه له کتیبیکدا له سه ر ئه و بنچینه یه ی که ده وله تی ئیسلامی کاتی ک دروست ده بی ت، وه خۆزگه ده خوازم ئه و کاته نزیک بی ت ئه و کتیبه ده بی ت به یاسا و ده ستووری.

وه ئه و که سه ی که له راستیدا هیچ شتی کی تازه ی نه هینا وه به هه مان شی وه نوسه ری نامیلکه ی خواردنه وه سه رخۆشکه ره کان شتی کی تازه ی نه هینا وه به لکو ئه و شته تازه یه ی که ده مانه وی ت ئه و هیه که موسلمانان ناگادار بکه ی نه وه.

به لام که مترین شت بو ووتنی که بو تریت: ئه و ووته یه ی تر راسته که پیشه واکه ی تر ووتیه تی، چونکه پالپشتی هیه له سوننه تدا وه ئه وه ی من ئاماژه ی پی ّ ده دم هاتوو له ماده ی: ئه گه ر موسلمانیک که سی ک بکوژی که (ذمی) بی ت، - (ذمی) به که سی ک ده وتری که له وولاتی ئیسلامدا ده ژی وه سه رو مالی پاریزرا وه له و پینا وه ی شدا بریک سه رانه ی لی ّ ده سه ندری ّ -.

ئه وا ئه و موسلمانان ده بی ت بکوژی ته وه وه ئه م بو چوونه پروون و زانرا وه له نا و فیه ی

به راورد کردنی مه زه به فیه یه کان له گه ل قورئان و سوننه تدا.

وه ئه م فیه هه پیویسته توژی نه وه وه لی کۆلینه وه ی له سه ر بکریت و بخوینریت، وه که سانی شاره زا و مه لا و خاوه ن پروانامه ی شه رع ی له فیه وه سوننه تدا هه ستن به ووتنه وه ی.

وه ئیمه له کاتی کدا داوی دروست بوونی ده وله تی کی موسلمانان ده که ی ن پیویسته ئه و ده وله ته ده ستوورو یاسایه کی پروون و ئاشکرای هه بی ت، ده بی ت له سه ر چ مه زه بی ک ئه و ده ستووره دابنری ّ؟! وه له سه ر چ مه زه بی ک ئه و ده ستووره یاسایه لی ک ده دریته وه .

هه ندیک له نوسه ره ئیسلامیه کان ئه مرۆ هه ندیک له و حوکمانه پروون ده که نه وه که پیویسته یاسا و ده ستووری ده وله تی ئیسلامی له سه ر پیک بی ت. ده بینین ئه م یاسا و ده ستوره له توژی نه وه وه لی کۆلینه وه سه رچا وه ی نه گرتوو به و شی وه یه ی که پیشتر ئاماژه مان پیدا که بریتی یه له (فقه المقارن) به لکو ته نها ئه وه نده که ئه و نووسه ره توژی نه وه ی له سه ر مه زه بی ک کردوو، وه بو چوونی ئه و مه زه به نه قل

موسلمانیک که سیکی (ذمی) بکوژی به هه له خوین دانه که ی چی یه؟ خوینه که ی وه ک خویندانی موسلمان وایه؟ یاسا ئاوها ده لئی وه ک له مه زه بدا هاتوو وه پیغه مبه ر لآ ده فهرمیت:

(دية عقل الكافر نصف عقل المؤمن)^(٨).

واته: خوین با ی بی باوه ر به ئەندازه ی نیوه ی خوینی موسلمانه.

که واته: ئایا ئەمه بکه ین به یاسا یا خود ئەو بو چوونه ی پیچه وانه ی ئەمه؟ وه نمونه ی تریش زۆره.

که واته گه پانه وه بو ئایین بریتی یه له گه پانه وه بو قورئان و سوننه ت، چونکه ئەوه بریتی یه له دین به تی کرای ووته ی پیشه وایان، وه هر قورئان و سوننه ت پاریزراوو دووره له هه له و لادان و که وتنه ناو گومراییه وه.

هر بویه پیغه مبه ری خوا لآ ده فهرمیت:

ترکت فیکم شیین لن تضلوا بعدهما :
 کتاب الله وسنتی، ولن يتفرقا حتی یردا علی
 الحوض)^(٩).

ئیسلامدا، به لام بوچونیکی تر له به رامبه رییدا ده وه سستیته وه که پیچه وانه یه تی: ئەگه ر موسلمانیک (ذمی) یه ک بکوژی ناکوژریتته وه له حه قیدا، به لگه یش له سه ری ئەو فهرمووده یه ی پیغه مبه ر لآ: (لا یقتل مسلم بکافر)^(٧).

واته: موسلمان ناکوژریتته وه له حه قی که سیکی بی باوه ردا.

که واته چی وای کردوو که ئەم زانا به ریژو نوسه ره هاوچه رخه ئەم حوکمه بخاته ناو سیستمی ئیسلامی و یاسای ئیسلامی که موسلمان ده کوژی له توله ی بی باوه ردا که پیچه وانه ی فهرمووده ی پیغه مبه ره لآ، لام وایه هۆکاره که ی بریتی یه له وه ی که ئەم نوسه ره توژیینه وه ی له سه ر ئەو فیهه کردوو که گه وره بووه له سه ری وه کردوو یه تی به پیویست له هه موو شتی کدا.

ده پرسم ئایا ئەوه گه پانه وه یه بو دین؟! :

ئایین ده لئی: موسلمان له حه قی بی باوه ردا ناکوژریتته وه، به لام مه زه ب ده لئی: ده کوژریتته وه به هه مان شیوه هه ر ئەو نوسه ره له هه مان بابه تدا ده لئی: ئەگه ر

(٨) (صحيح الجامع الصغير: ٣٣٩١).

(٩) (صحيح الجامع الصغير: ٢٩٣٧).

(٧) (ارواء الغلیل: ٢٢٠٩ وصحيح الجمع الصغير :

٧٧٥٢، وصحيح سنن ابن ماجه: ٢٦٥٨).

بۆچونانەى که لیكدانە وە یە بۆ بەلگە
شەرعى یەکان لە لایەن كەسانى خاوەن
زانست و شارەزاو پەسپۆر.

بەلكو شتیكى زۆر گرنگ هە یە كە ئەویش
مەبەستى بابەتە كە یە بۆ راست كەردنە وە ی
چەمكە كان ئەویش بریتى یە لە كەردە وە
كەردن، لە بەر ئە وە ی زانیارى هۆكارى كە بۆ
كار كەردن واتا كاتیك كە مرۆف زانیارى
وەرگرت و زانیارى كە یشى پاك و پاكژ كراوە
بوو، وە پاشان كەردە وە ی پى نە كەرد ئە و
زۆر ئاساییە كە ئە و زانستە هیچ بەر هە میكى
نە بیئت، كە واتە پىویستە لە گەل ئە م
زانستە دا كەردە وە ی لە گەلدا گری بدریئت.

وە پىویستە لە سەر ئە هلى عیلم هە ستن بە
پەروەردە كەردنى جىلى مۇسلمانى تازه
لە سەر پۆشنایى قورئان و سوننەت.

وە نابیئت واز لە وە بەینین كە ئە و خەلكە
لە سەریە تی كە وەكو میراتیەك بۆیان بە جى
ماوە لە و چەمك و هە لانە ی كە هە ندیكیان
بە تالن بە تیكرای ئوممەت، وە هە ندیكى
جیاوازی تییدا هە یە لە گەل ئە وە ی دە كریئت
سەیر بكریئت وەكو تیروانین یا خود ئیجتیهاد
یان بۆچونىك، كە هە ندیك لە و ئیجتیهاد و
بۆچونانە پىچە وانە ی سوننەتن.

واتە: لە وە ی خۆم دوو شتم بۆ جى
هیشوون ئە گەر شوینیان بكە ون و
پە یووە ست بن پىیانە وە ئە و هە رگیز گومرا
نابن: ئە و دوو شتە قورئان و سوننەتە كە مە
وە هە رگیز پارچە پارچە بوون و دووبە رە كى
ناكە ویتە نیوانتانه وە هە تا لە رۆژى قیامە تدا
لە سەر حە وزى كە وسەر بە یە ك دە گە ین.

وە هە ندیك نمونە مان باس كەرد كە
پىویست دە كات لە سەر كە سانى شارە زاو
ئە هلى عیلم كە بگە رپینە وە بۆ تیگە یشتنى
دین لە و دوو سەر چاوە سەر هە كیە ی كە
باسمان كەرد: قورئان و سوننەت بۆ ئە وە ی
مۇسلمانان نە كە ونە حە لال كەردنى ئە و
شتانە ی كە خواى گە وەرە حە رامى كەرد و وە
بە گومان و بىرى ئە وە ی كە خواى گە وەرە
حە لالى كەرد و وە .

لێرە دا كۆتا قسە م بۆ گە رانە وە بۆ ئایینى
راستە قینە ئە وە یە: ئە گەر بمانە ویت
سە ر بە رزو شكۆدار بىن لە لای خواى
گە وەرە ئە و زە لیلی و ناپە حە تیە مان لە سەر
لابات و سەرمان بخت بە سەر دۆژمندا ئە و
بە س نىیە بۆ ئە وە ی كە باسمان كەرد لە
پىویستى راست كەردنە وە ی بۆچون و
تیگە یشتنە كان و سە ر خستنى ئە و

هه يه دهر باره ی ئیسلام له سه ر ئه و پربازه
پاست و دروسته ی که ئاماژه مان پی داو
پیشتر باس مان کرد.

هه ر بویه ده بینین زوریک له گه نجی
موسلمانان تازه پیگه یشتوو بانگه یشتی
یه کتر ده که ن بۆ ئه وه ی له شه وه ی جومعه دا
کۆ ببنه وه و ئه و شه وه زیندوو بکه نه وه، وه
ئه و بانگه یشته بۆ عیباده ت و گوپراپه لی
خوای گه وره یه وه ئه م کاره کاریکی زور
جوانه به لام له بهر ئه وه ی توپژینه وه و
خویندنه وه یان نی یه بۆ سوننه ت و هه ولیان
نه داوه شاره زا بن تپیدا وه ئه و
نه وه یه شیان به دی نه کرد هه تا
په روه رده یان بکات له سه ری هه ر
له سه ره تای ته مه نیانه وه ده که ونه پیچه وانه
کردنی سوننه ت، که مه به ستمان ئاماژه دانه
به و فه رموده یه ی پیغه مبه ر لا که
ده فه رمیت:

(لا تختصوا لیله الجمعة بقیام من بین الیالی،
ولا تختصوا یوم الجمعة بصیام من بین
الایام)^(١٠).

که واته له دوا ی پالفته کردنی ئه و با به تانه
وه پروونکردنه وه ی ئه و پربازه ی که
پیویسته ده ست پیکی ده رچون و پوشتن
بیت له سه ری، وه پیویسته په روه رده
کردنی جیلی تازه له سه ر ئه و زانسته
پاست و دروسته، وه ئه و په روه رده
کردنه شه که کۆمه لگه یه کی ئیسلامی
پالفته ت بۆ ده هیئته به ره م، وه دوا به
دوا ی ئه وه یش ده ولته ی ئیسلامیمان بۆ
داده مه زریت.

وه بی ئه م دووشته له زانستی پاست و
په روه رده کردنی پاست له سه ر ئه و زانسته
پاسته مه حاله به با وه پی من جاریکی تر
ئیسلام هه ستیته وه سه ر پی یا خود حوکمی
ئیسلام یا خود ده ولته ی ئیسلام.

نمونه یه که ده هیئمه وه له بهر گرنگی ئه و
په روه رده دروسته له سه ر زانستی دروست
ئه ویش: له لای ئیمه له شام کۆمه لیک
موسلمان هه ن ئه یانه ویت ئیش بۆ ئیسلام
بخه ن وه سه ری بخه ن، وه خو یان
په روه رده ده که ن و جیلی تازه یش له سه ری
په روه رده ده که ن به لام به ته واوی هه ست
ده که ن که ئه وانه ی له ناویاندا پینمونیکارن
پیویستیان به دیراسه کردنیکی به ربلاو

(١٠) (مسلم: ١١٤٤).

له ژه نینی مؤسیقا به وهی که خوی گه وره شیوه و پوخسایان بگوریت بۆ به رازو مهیمون^(۱۱).

ئه م جیله تازه یه په روه رده نه کراوه له سهر زانینی ئه وهی که دروسته و ئه وهیش که دروست نی یه، وه له بهر ئه وهی ئه م جیله چه نده ها ووته و بۆ چون ده بیستی دهر باره ی ئه و بابه ته بۆ نمونه ده بینی که ئیبن حزمی پیشه و نامیلکه یه کی هه یه له سهر چه لال کردنی گورانی و مؤسیقا.

وه زۆر به خیرایش ئه و نامیلکه یه چاپ ده کوریت و بلأویش ده کوریته وه له نیوان خه لکیدا که یه ک ده گوریته وه له گه ل هه واو ئاره زووی ئه و خه لکه.

وه له وانه شه هه ندیک له وانه ی که رابه ری خه لک ده کهن و هه ندی له وانه ی که بانگه شه ی چاک سازی ده کهن بلین: مادام ئه م پیاوه به ریزه پیشه وایه و ئه م جۆره بۆ چونه ی هه یه که واته پیویسته شوینی بکه وین یان چاولیکه ری بکه ن له وهی که گوئی له مؤسیقا بگرین به جۆریک که گورانی و مؤسیقا بووه به په تایه کی گشتی و

واته: شه وی جومعه تایبته مه کهن به شه و نوپژوه له ناو شه وه کانی تر دا، وه پۆژه کهیشی تایبته مه کهن به پۆژوگرتن تئیدا له ناو پۆژه کانی تر دا.

که واته ئه ی چۆن شه وی زیندوو بکه یه وه له کاتیکدا پیغه مبه ر اا قه ده غه مان ده کات و نه می لی ده کات؟

وه لام: له بهر ئه وه ی ئیمه شاره زایمان نییه. به لام ئه وه ی که پیویسته ئه وه یه که رینمایی کردن له لایه ن که سانی شاره زاو ئه هلی عیلمه وه بیت به وه ی که ئه و شه وه دروست نی یه زیندوو کردنه وه ی له بهر ووته ی پیغه مبه ر اا که پیشتر باسمان کرد، وه هه ندیکی تر ده بینی له و گه نجه باشانه گوئی گرتن له مؤسیقا و گورانی و ئاله تی ژه نینی مؤسیقا به چه لال ده زانن، له بهر ئه وه ی گوئیان له ئیسگه کانه که پرپه تی له مؤسیقا و گورانی وه هه یچ رینمایه کی گشتی و ئاراسته کردنیک نی یه بۆ ئه م نه وه موسلمانه تازه یه که (پیغه مبه ری خوا لانه هی کردوو له ئاله ته کانی ژه نین و وریامان ده کاته وه وه له گوئی گرتن لیی وه هه ره شه ده کات له وانه ی شه و به ری ده کهن له سهر کاری پرو پوچ و گوئی گرتن

(۱۱) (سلسله الأحادیث الصحیحة: ۹۱).

که واته پیوسته خو مان چاک بکهین له سهر
بنچینهی ئیسلام و ئاینه که مان وه ئەمەش
ههروه کو باس مان کرد به نه زانین نابیت
به لکو به زانیاری ده بییت هه تا وه کو ئەو
کاتهی که ده وله تی ئیسلام دروست ده بییت
له سهر ئەم زهوی یه ی ئیمه دا.

له کۆتاییدا: ئامۆژگاریم بۆ هه موو که سی
که ده توانی به شداریمان بکات بۆ جی
به جی کردنی ئەو کاره گرنه هه ستیت به
هاوکاری کردن له نیوان خو ی و ئەوانه ی که
شاره زایی و تاییهت مه ندیان هه یه بۆ
پروونکردنه وه ی ئەو ئیسلامه که له قورئان و
سوننه تدا هاتوه وه پهروه رده کردنی ئەو
جیله له سهری وه ئەمەش بیر خستنه وه یه
وه بیر خستنه وه یه سود به خشه بۆ
برواداران.

والسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته
وصلی الله وسلم علی نبینا محمد
وعلی آله وصحبه أجمعین

به ربلاو، ئە ی که واته سوننهت له کوئی هه له م
کاته دا؟ سوننهت ئیستا له بیر چۆته وه و
له بیر کراوه. ئە ی باشه که پیغه مبه ر لا
چاره سه ری بۆ لابر دنی ئەو زه لیلی و
ناپه حه تی هه ی که با لی کیشا وه به سه رماندا
له وه دا دانا وه که بگه پێنه وه بۆ لای دین
پیویست نی یه له سه رمان تیگه یشتن مان بۆ
دین له پێ ی ئە هلی عیلمه وه بییت به
تیگه یشتنی کی راست و ته وا و که شیا و بییت
له گه ل قورئان و سوننهت، وه هه ستین به
پهروه رده کردنی ئەم لا وه چاک و باشانه
له سه ری وه هه ر ئە وه یه تاکه پێگه یه بۆ
چاره سه ر کردنی ئەو کیشه یه ی که
موسلمانان پیوه ی ده نالین، له راستیدا
قسه یه ک زۆر جوانه به لامه وه (هه ر وه کو
بلی پوخته ی ئەو قسانه یه که من کردم و
پروونم کرده وه پیشتر) که ئە وه یه قسه ی
که سیکی چاک سازی ئەم سه رده مه ی
ئیسنا یه وه به بۆ چوونی من ده لئی
سروشیکه له ئاسمانه وه (وحی من السماء)
ده لئ: (ده وله تی ئیسلامی له ناو دلتاندا
دروست بکه ن خوایش له سهر زه ویدا بۆتان
دروست ده کات).